

šahovska tabla kosova

dušan matić

DEVICA LJEVIŠKA

Sad bez mene
I mog dečačkog glasa
Pred izgnanstvo
I još
Pred slanu plovidbu u neizvesnost
velikim vodama juga
Devica Ljeviška
Sanja svoje begstvo od dodira i od
mraka koji pada
Kao jato vrana

Neutešno i već osvetničko

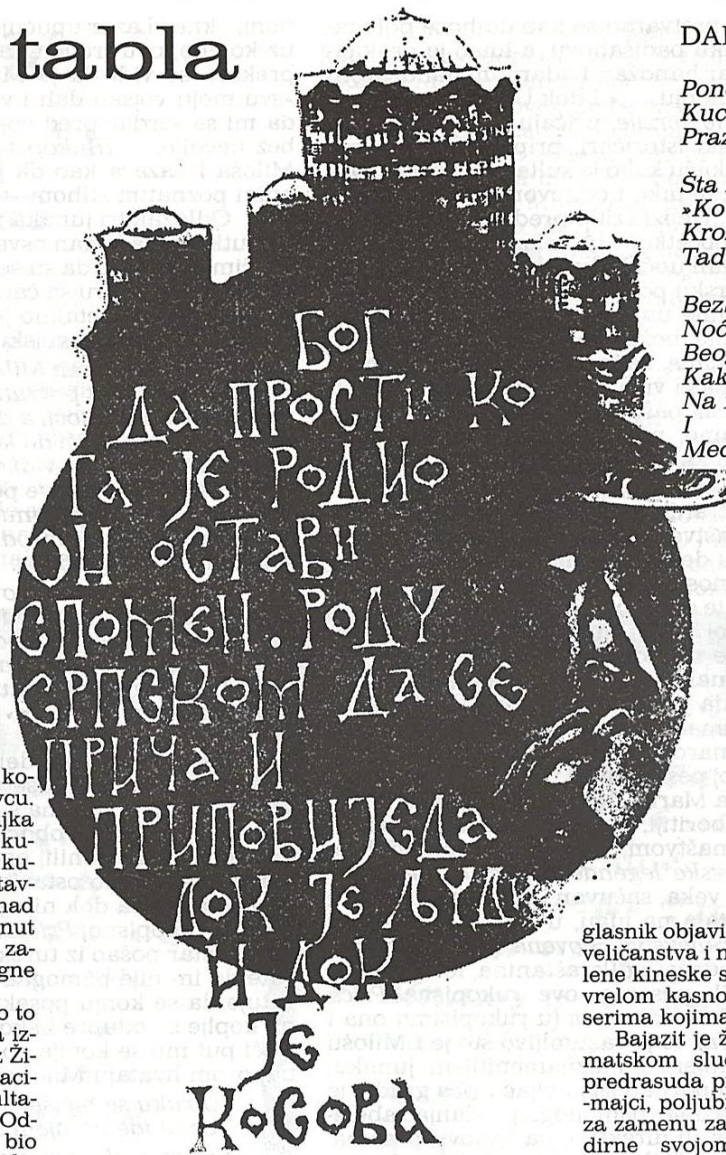
Sad bez mene

PETA PRIČA

Carica Milica, modrih usana, odsečene kose, čeka dolazak Bajazita na dvor u Kruševcu. Išetala je iz dvorca i spustila se sa brežuljka na kome se dižu dvorske kule. Jedna od tih kula nije bila ni završena. I to baš ona najviša kula. Samo je polovina krova od olova bila stavljena. Na toj kuli, gotovo na samoj ivici, iznad otvorenog ambisa, stajao je vlasnik okrenut prema Moravi, koja je blistala, dolazeći sa zapada, i prema drumu kojim je imao da stigne Bajazit.

Posle Kosovske bitke, Sultan Bajazit celo to leto proveo je u toplim i lekovitim vodama između Žiće i Kruševca. Kaluderska braća iz Žiće imali su težak zadatak da sa svojim seljaci učine što prijatnijim i što ugodnijim sultanov boravak u njihovom kraju. Spavao je. Odmarao se na mekim ležajima. Harem je bio beskrajno pun i mlad. U retkim časovima neke intelektualne zabave pripremao je mirovni ugovor, i svoj susret s Caricom Udovom, s kojom je imao da ga potpiše. Čudno! To mu se ranije nije desilo, ta neka unutrašnja smutnja nije se nikad dosad pojavila u njegovoj prestolonasledničkoj glavi, kad su odsecali glave pobeđenih vladara, kraljeva ili knezova, vazala ili neprijatelja. Ali ovoga puta kad je najzad preuzeo presto posle rasporenog Murata -od učkura do bijela grla-, njemu se učinilo da je bila nepravda što je odsečena glava uzvišenog Kneza koji je izabrao svoje, istina uzaludno, nebesko carstvo. Osećao je da nije kriv za tu glavu. Pa ipak. Ipak. Najavio je posetu bolnoj carici odmah posle bitke, a već je kraj avgusta. Rujna su žita već požnjevena. Samo carica Milica oseća kako džikljaju budući zeleni kukuruzi, koji još nisu stigli u Evropu, ali koji će svakako stići, četiri veka, četiri veka dugog robovanja ih već čeka, i koji će svakako stići kao što svako zrnavlje kad se otvore putevi preko mora zaseje sve plodne ledine širom cele Zemlje. Ona gleda polja pod strnikom i oseća: rastu visoki kukuruzi kao zeleni stražari i pokrivaju ta pusta polja, i u duši ih brane, ta polja koja je napustio gospodar, udavljen u krvi na Kosovu. Njoj su bili potrebni, neophodni, ti budući visoki zeleni kukuruzi da je odvoje, bar još koji tren, od tog cara nad carevima iz nigdine, koji stiže i mora stići kao one nepredvidljive ali neizbežne nepogode. Ona je znala da on pored sve pompe, preterane pažnje i uzvišenog rituala, donosi ipak, četiri stotine godina robovanja. Robovanja iz dana u dan. Robovanja iz noći u noć.

Desna, strana njenog lica već je to sledeno robovanje. Zeleno oko koje se više ne sklapa, već je kao sam kamen bđenja na desnoj strani njenog nepomičnog, već istorijskom lica, starog četiri stotine godina, a njeno čelo bez kose, ukleto i proketo, svedoči o tim tamnim godinama robovanja, koje su se za nju već sve zbililo

DAMJANOV ZELENKO

Ponoć je
Kuca dvanaesti čas
Praznina svuda oko nas

Šta kažeš?
»Ko jezdi tako pozno
Kroz noć i vetar taj?« (Gete)
Tad završita Damjanov Zelenko

Bezbednost u pripravnosti
Noć je
Beograd
Kako ga ponekad vidim
Na njegovim rekama
I
Medu zvezdama

glasnik objavi približavanje uzvišenog carskog veličanstva i njegove svite. Njena haljina od zelene kineske svile, Bajazitov dar, zablistaće na vrelom kasnoavgustovskom suncu svojim biserima kojima je bila ukrašena.

Bajazit je želeo da u ovom složenom diplomatskom slučaju prede preko svih verskih predrasuda prema ženama, pokloni se carici-majci, poljubi ruku svojoj budućoj tašti i, kao za zamenu za odrubljenu Lazarovu glavu, dodirne svojom uzvišenom rukom Lazarov prsten, koji će Milica brzo skinuti s lanca i staviti na kažiprst svoje desne ruke.

Istočnjački suvereni, i kad su najpažljiviji prema svojim vazalima, svoju naklonost ne izražavaju tačnošću već samo kraćim ili dužim zakašnjanjem. To zavisi od njihove blagonaklonosti, ali i njihove plemenite rasejanosti.

Već satima Milica stoji nepomična. Njeno visoko, golo čelo gori, blista na suncu. Njene dve dvorske dame prilaze već nekoliko puta i nadnose nad njom čipkani suncobran. Ona samo odmahnu rukom. One se sklone. Njeno jedino živo oko govori: šta su te muke prema mukama koje čekaju ovo tle. S vremena na vreme njeno zeleno, skamenjeno oko što nosi teret robovanja dugog već četiri veka, zastane na crvenim božurima. Buket treba da preda Bajazitu mali princ Stefan.

Ona u stvari i ne gleda put druma i Morave. Zagledana je u sebe. U svoje uspomene. U crnu budućnost. Čudila se nekad i divila dok je čitala žitija svetaca, a naročito svetica; divila se njihovoj snazi da izdrže muke i patnje, i bila je zadržljiva njihovom ozarenošću koja je ispunjavala njihov pogled. Odjednom je otkrila: pa, eto, i ona postaje svetica. Ali zna, oseća, nema u njoj ozarenosti. Ni u njoj, ni u njenom pogledu. Sve je to strašno i užasno. Ta stradanja, ta patnja ne vrede da se zabeleže u knjigama. Da neko to posle čita. Da se divi. Treba zaboraviti. Treba sve to čuvati u sebi, nikom ne reći tu groznu tajnu uzaludnih patnji i stradanja, poneti tu tajnu u grob. Živu groznu tu tajnu zemlje vratiti groznoj i mrtvoj zemlji. Nad tim neka se samo uzdigne spomenik u slavu zaborava. Svetlost je već plavičasta, sve modrija.

Senke se pružaju sve duže i uže preko okolnih brežuljaka i dvorskih kula. Senke dvorca ocrtavaju se već i na Bagdali. Truba glasnika sa najviše kule još ne daje glasa od sebe. Čeka se dolazak njegovog veličanstva sultana Bajazita i njegove carske svite.

Čeka se i dalje.

AL SU BILA I TEŽA VREMENA

Projekt za paviljon u kome će hiber
Netika sanjati a gusle se odmarati

Čovek budućnosti čeka da uhvati
Korak sa sobom
Baš kao muzika kad se prebaci u
prostor

Kupanje jednog kompjutera tek
Zatim
Dolazi
Samo se ne zna šta je zaboravio da
zabeleži
A šta zaboravio da zaboravi

Toga su se svi setili naknadno

Nagnuta nad geografskom kartom
Srbije posle
Kosova Majka
Jugovića zetvara šakom oči ljubi Dam
Janovoj
Da ne bi gledala.

SAMO TE PITAM

1.

Ništa samo te pitam Zagonetko!
Na ramenu joj gde mu je stajala ruka
cveta spomenak

Tandam

— Ja partirai Mai Vous ne m'oubliez pas
i zaista međusobno se sanjaju

2.

Ranjena
Devica Ljeviška
Među svojim tamnim i
Svetlim senkama

Ona gleda u Vaš dlan
Čita vašu sudbinu.

3.

Propovednik i
Zeami pisac i glumac NO'a (XV) vek

— Ja ne Vous aime pas, Voila!
— Donc ne voli me, ne voli!

4.

Kameno doba
Dovršite crtež sledećim dobima
preklinjem vas.

Autoportret
ovog puta samo
unutrašnja senčenja.

5.

Milica oprema Oliveru najmiliju pticu iz
svog kaveza
pa je šalje u Brusu
na ruke Bajazitu.

Ona zna užas njenih muka
biće u isti mah budna i bludna.

Svako ima pakao na svoj način.

6.

Rođeni u znaku Lava
umornog i
posustalog Već
od bdenja
u niši znamenja

U istom tom času rekao je Andre Breton
zagledan u svoj poslednji san
u glas koji sluša dok piše
(zabeležio Alen Žufroa):
— Vrapci su ružni
Orlovi su divni.

Tama se podiže iz korenja
Melanholijsa.

1978.

BELI MRAK ZIDA, OPET

Često mi se dešava da osećam žestoku potrebu da sklonim sebe, pre svega svoj nemir, od rošavog, neutilitarnog pogleda slike koja mu sa zida preko puta, nikako ne napušta. Slika je, velim na zidu, ne umem da se odvojim od nje drukčija nego da je okrenem prema onoj istoj beloj nigdini, belom mraku zida koji sam, dečakom još, davno prepoznao u Bogorodici Ljeviškoj, i ko zna gde sve ne na onoj albanskoj kavlariji. I kao što sam jednom bio napisao kako Majka Jugovića posle Kosova zaklapa rukom oči Damjanovoj ljubi, da ne bi gledala, tako i dalje volim da znam da taj fatalni beli mrak zida, koji sve zatvara, i kome se ništa voljno ne prepušta trenutnom raspoloženju sna, ostaje posle svega. I posle sveta.

Uostalom, moj beli mrak zida uvek me čeka. A svakako na kraju ponekog od mojih puteva nesna.

Belina osipanja, zid koji poništava sva naša nadanja, granica koju osporavamo — sve to isto vidim u tom svom noćnom mraku beline, inaktknog trajanja.

Jedna od mojih kobnih istina i jeste prepoznata u ponoru tog belog mraka zida, koji mi se ovog leta, u usijanim ovim betonskim oblogama grada, javlja kao neminovnost. Kao izbegnuta dogma.

Tako je, isto, Najmladi Jagodić bio moj pesnik. Možda i moj alibi: nedefinisano, nejasan sebi, a o drugim da i ne govorim, neistovetan. I kada nastojim da ga prepoznam, nije mi dato. Naide iznenada, ima za mene jedva osamnaest godina, najčešće.

Možda je on taj fatalni drugi glas koji sam dozivao, godinama, neutešno, bezrazložno, obmanjujući svoj sluh, verujući, ništa ne videći.

Najmladi Jagodić isto ima sva tri lica jednine: ja, ti, on. Sve je isto. I tačno je da se može naslutiti u jednom od onih glasova koje je, mnogo godina kasnije, Boda Marković bio prepoznao u Ruži Vetrova, a i još ponegde, na nekim raskršćima smisla i besmisla. Muzike svačako.

DUŠAN MATIĆ (1898—1980), pesnik, esejista i romansijer, temu Kosova, u rasveti istorijskih ali i tzv. neistorijskih vremena najintezivnije je doživljavao kao krupno dimenzioniranu, krvavu, izuzetno konsekventnu šahovsku igru koja ne prestaje. Od najranijih njegovih tekstova, napisanih još u Francuskoj, kada je zajedno sa čitavom jednom generacijom nacije, posle albanske kalvarije u prvom svetskom ratu, onde bio u svom prvom izbeglištvu, pa sve do onog vrelog poslednjeg leta 1980. godine, Matić je jednako i u prozi i u strahu, svojim kosovskim varijacijama poklanjao, kako su godine prolazile, izuzetno nadrealističko iskustvo, na kraju već posve oslobođeno školničke steg, razmahnutu, slobodno, jedinstveno. Upravo ono koje se, u zrelih iskazima i bogatoj ekspresiji, pretapalo u postnadrealističku fakturu po kojoj je namah prepoznatljiv zamah Matićevih poslednjih knjiga (*I tako, kad ostanem sam, Prošlost dugo traje, Munjeviti mir, Najmladi Jagodić neće u roman, Konačna jesen*).

Sa Kosovom kao onom jedinstvenom tajansvenom tačkom kao metronomom, moguće je, međutim, oblikovati, na materiji Matićevih publikovanih i nepublikovanih tekstova, dakle i onih pronadenih u njegovoj baštini, veoma naočit ciklus pesama, priča i esaja o Kosovu, povodom Kosova kao Velikog testa prošlosti i savremenosti. Dosledno negujući kolažnu, a sad i izričito apokrifnu viziju davnog događaja iz 1389, Matić je dramatično pomerio i vremenske razdaljine i prostore predviđanja, mogućnosti, faktografije prizemnog. Prilozi koji se ovde objavljuju, nalaze se u sadržaju knjige Matićevih kosovskih varijacija pod naslovom *Između dva otkućaja srca*, pripremljene za štampu.

Priredio. D. Redep

TAMO DALEKO

Polje kosova
Šahovska tabla
Nepregledna

Sad odavno znam
(ali nekad nisam video)
kako sam sigurno bio neubedljiv
(I još zbunjen)
Kada sam (dakom) francuskim
profesorima (i prijateljima)
Pokušavao
Da objasnim to bojište
To crveno poprište

Tamo daleko (i od očiju)
Još kako daleko
Sad
Dotiče nas nevidljivi okean bola

1979.

IZMEĐU DVA OTKUČAJA SRCA

Između dva otkućaja srca
čitava jedna drama stoji
hijatus, sinkopa, seoba
ambis
treba se
po svaku cenu dočepati druge obale
čitava Eshilova Orestija
stoji
ili Šekspirov Hamlet
ili šahovska tabla Kosova
ne znam
ali u svakom slučaju
desetine mogućnih tema za pisce
romana
koji dobijaju sve moguće nagrade
međutim
neizbežno
tu
leži jedna poema
od koje se razlamaju slepočnice